

ניסויים רפואיים כפויים בבני אדם

מספטמבר 1939 עד אפריל 1945 נערכו במחנות הריכוז של הגרמנים לא פחות מ- 70 מחקרים רפואיים שונים, שכללו ניסויים כפויים בבני אדם. מספרם של בני האדם שבהם נערכו הניסויים הכפויים היה לא פחות מ- 7,000. הנתונים הללו הם אך ורק על סמך התיעוד שנשתמר והעדויות שנמסרו, ואינם כוללים ניסויים רבים שלא נשתמר תיעוד עליהם או שלא נמסרו עליהם עדויות מפורטות.

ניסויים בבני אדם הם כמובן דבר מקובל ומוכר במחקר הרפואי. ואולם, ניסויים כאלה בעולם, להבדיל מאותם שנערכו בגרמניה הנאצית, נערכים במסגרת של הגבלות חמורות: כול שליבי הניסוי שאין הכרח גמור לערוך אותם בבני אדם – אין עורכים אותם עליהם; עריכת ניסויים בבני אדם מותנית בהסכמתם המודעת; תרופות ודרכי ריפוי בשלב ניסויי שסביר שאין הן כרוכות בסיכון גבוה, מנסים אומנם גם על בריאים, ואולם, אך ורק על מתנדבים, וגם אז יש להסביר למתנדבים את כול הסיכונים המשוערים הכוכים בניסוי, ותרופות שאין יודעים מה מידת הסיכון הכרוך בהן אין מנסים אלא על חולים שאין דרך אחרת לרפאם, ושאינן להם אפוא מה להפסיד – ואף זאת, כאמור, בהסכמתם; פגיעה בבריאות האדם שעליו נערך הניסוי, או אף מותו מחמת הניסוי, הם תאונה, בדומה לתאונות אחרות הקורות במסגרת פעילות רפואית לגיטימית, ולא מעשה בזדון, בכוונת מכוון, דהיינו, אין הפגיעה בבריאות האדם שעליו נערך הניסוי או מותו חלק מהותי מהניסוי.

בגרמניה הנאצית נערכו ניסויים בבני אדם מתוך התעלמות מכול הכללים הללו, ובהם עוסק ערך זה. הניסויים הללו היו קשים ורצחניים, וערכו אותם, בקור רוח ובשם המדע, רופאים מיומנים.

הניסויים נערכו במסגרות הממוסדות של הרייך השלישי, דהיינו: בהסגרת שירותי הבריאות האזרחיים של המדינה והמפלגה, שירותי הרפואה הצבאיים והשירותים הרפואיים של הס"ס. כפיפותו של כול המערך הרפואי לממסד הנציונל-סוציאליסטי היתה גורם מרכזי במדיניות ובביצוע של ניסויים וטיפולים שיש בהם פגיעה באַתיקה רפואית מחייבת והבאים לשרת את התפיסה הגזענית הנאצית.

למרות מטרתה האוניברסלית, כביכול, היתה האידיאולוגיה הנאצית אידיאולוגיה פּרטיקולרית דה-הומנית, שהעמידה את גאולתו של העולם על טיפוחו הבלבדי של הגזע ה'ארי', ושללה את השוויוניות ואת זכות קיום של גזעים אחרים שאותם הגדירה כנחותים, ואת היהודים – כגזע מזיק.

האתיקה הרפואית, שהיא אתיקה אוניברסלית שבסיסה שיויוניות של האדם בחברה האנושית, מחייבת כל רופא מחוייבות אישית מוסרית לשמור על הבריאות ועל החיים של כל יצור אנוש.

'חזק את גופי ונפשי ויהיו הם בכל עת נכונים לפעולה בלי לאות במקרה העשיר והעני, הטוב והרע, ואוהב והשונא, תן לי לראות בחולה אך את האדם כי אדם הוא', נאמר בתפילת הרופא המיוחסת לרמב"ם. הניסויים הרפואיים שנעשו בקנה מידה רחב בגרמניה ובארצות הכבושות, השתלבו במדיניות האידיאולוגית של הרייך השלישי. חלקם שירתו במישרין את המטרות האידיאולוגיות של המשטר וחלקם התאפיין ברכיבים המנוגדים לנורמות המחקר הרפואי, אשר נבעו מהשקפת העולם הנצינול-סוציאליסטית של עורכי הניסויים ומהמדיניות והעשייה שהגשימה בעקביות וביעילות את המטרות הבלתי אנושיות ביותר של האידיאולוגיה הנאצית.

במחנות הריכוז עסקו כ- 200 רופאים גרמנים בסלקציות, בשירותים רפואיים ובמחקר. הרופאים שעסקו במחקר ובניסויים היו קשורים בקשרי מקצוע הדוקים בממסד הרפואי המדעי. תוכניות המחקר, היעוץ וההנחיה של עורכי הניסויים, באו מן האוניברסיטאות וממכוני מחקר ברחבי גרמניה ואוסטריה, ודגימות דם, רקמות ואיברים נשלחו לבדיקה במעבדות ובמכוני מחקר מרכזיים בגרמניה.

למעשה, אין אפשרות להפריד בין הממסד הרפואי והמדעי ובין המערכת המדינתית. מיד בעלותו לשלטון החל היטלר לשלב את כל שירותי הבריאות והרפואה בגרמניה במערכת לאומית ריכוזית אחת. ביוני 1942 הועמד קרל בֶּרְנֶט, איש לשכתו של היטלר, בראש כל שירותי הרפואה, ובכללם השירותים הצבאיים והשירותים של ה"ס", ונמסרה לו סמכות לתכנן את כל הפעילויות של שירותי הרפואה במדינה, להוציאן לפועל, לנהלן ולפקח עליהן.

משנת 1933 נהגו ברוח תפיסות אידיאולוגיות של הנאצים, דהיינו, נקטו צעדים רפואיים מעשיים ברוח גזענית, ב- 1933 נכנס לתוקף החוק בדבר מניעת לידתם של צאצאים חולים במחלות תורשתיות, וב- 1935 נכנסו לתוקף החוק להגנה על הבריאות התורשתית של העם הגרמני והחוק להגנת הדם הגרמני והכבוד הגרמני.

במסגרת המדיניות ההיא ועל פי החוקים ההם ערכו רופאים ואנשי רפואה את המבצעים האלה:

- א. עיקור מאות אלפי צעירים וצעירות (מ- 1933 עד 1937 עוקרו בידי מערכת הבריאות הגרמנית 200,000 צעירים וצעירות חולים במחלות שהוגדרו כמחלות תורשתיות);
- ב. רציחת כ- 90,000 חולי נפש וחשוכי מרפא במבצע אותנסייה;
- ג. הקמת מחלקות למחקר גֶנְטִי ולעריכת סקרים גֶנְטִיים אנתרופולוגיים וְגֵנִיאוֹלוֹגִיים, של כל האוכלוסייה הלא גרמנית, שעליה חל 'החוק להגנת הדם והכבוד הגרמני'

[מחוקי נירנברג], וזאת כדי לזהות בקרבה את היחידים שיקלו לעמוד בקריטריונים של בעלי דם 'ארי' 'טהור'.
בשנים 1942-1945 נערכו הניסויים במחנות ריכוז, ולא, כמקובל, בבתי חולים או במכוני מחקר. הם נערכו בבני אדם שנחשבו מבחינה גזעית לנחותים, ובמקום שהיה הביטוי המעשי המובהק ביותר של האידיאולוגיה הנאצית.
כל ניסוי רפואי היה טעון אישור של הינריך הימלר. הוא התעניין אישית בניסויים ואף התערב במהלכם והקציב את המשאבים הדרושים. תחילה הוגשו הבקשות לניסויים ישירות להימלר, מ-1944 ריכז את כל הבקשות הרופא הראשי של הס"ס ד"ר אַרְנֶסְט רוֹבֶרְט גְרִיִין, ואחרי שקיבל את חוות הדעת הרפואית של הכירורג הראשי של הס"ס והמשטרה ד"ר קרל גֶבְהֶרט, ואת עמדתם של רִיכְרֵד גְלִיקְס וארטור נֶבֶה לגבי בחירת הקורבנות, העביר גרויץ את הבקשות לאישורו של הימלר.

הניסויים הרפואיים נחלקים לשתי קטגוריות רחבות:

1. ניסויים שמטרתיהם תאמו את האתיקה הרפואית ואת מטרותיה של הרפואה, אך דרך עריכתם נגדה את המוסר האנושי.
2. ניסויים שמטרתיהם נגדו את האתיקה הרפואית ולרוב נגדו שיטות עריכתם את נורמות המחקר המקובלות.

1. ניסויים שמטרתיהם תאמו את האתיקה הרפואית ואת מטרותיה של הרפואה, אך דרך עריכתם נגדה את המוסר האנושי.

בתחום זה היו שתי קבוצות ניסויים:

- א. ניסויים למטרות מילוט והצלה;
- ב. ניסויים למטרות ריפוי.

א. **ניסויים למטרות מילוט והצלה.** ניסויים אלה היו בתחום הפיסיולוגיה ועסקו ביכולת ההישרדות וההסתגלות שת האדם בתנאי סביבה קשים, וכן עסקו באמצעים הנדרשים להצלת חיי אדם בתנאים הללו. כך נערכו ניסויי הצלה והישרדות בגובה רב, ניסויים בקור עז וניסויים בשתיית מי מלח. כל שלושת הניסויים הללו נערכו במחנה הריכוז דַכְאוּ, וקורבנותיהם היו אסירים מקבוצות שונות. את הניסויים ערך חיל האוויר בשיתוף פעולה עם הס"ס.

הניסויים ברום נועדו לבדוק עד איזה גובה ניתן להציל אנשי צוות אוויר שמטוסם נפגע ובאלו אמצעים יש לציידם כדי להציל בגובה של 21 ק"מ (הגובה שאליו הגיעו מטוסי בעלות הברית). את קורבנות הניסוי הכניסו לתא לחץ ששררו בו תנאי תת לחץ וחוסר חמצן כמו בגובה של 21 ק"מ, על מנת לדמות תנאי צניחה שונים. הניסוי נערך בידיעה שלרוב אין האדם מסוגל לתפקד מעל לגובה של שישה ק"מ בלי תוספת חמצן. בניסוי בצניחה מגובה 13

ק"מ בלי תוספת חמצן החלה התכווצות וקורבנות הניסוי איבדו את הכרתם, ובצניחה מגובה של 15 ק"מ הופיעו גם קשיי נשימה והיו מקרים שבהם נפסקה הנשימה לחלוטין. למרות זאת המשיכו לערוך את הניסויים בלי חמצן עד לגובה של 21 ק"מ. הניסויים נערכו בכ- 200 אסירים במחנה הריכוז דכאו ועלו בחייהם של 70-80 מהם. עורכי הניסויים הללו היו ד"ר זיגפריד רוף וד"ר האנס רומברג, שניהם רופאים אזרחיים מהמכון הניסויי לתעופה בברלין וד"ר זיגמונד רָשֶׁר, רופא בחיל האוויר וקצין בס"ס.

הניסויים בקור עז נועדו לבדוק מהו הטיפול היעיל ביותר בנפגעי קור קשה השרויים בהלם מחמת שהייה במי ים קפואים או חשיפה לקור יבש. קורבנות הניסוי הוכנסו לאמבטיה ובה קרח, והוחזקו בה 70-90 דקות, עד לאובדן הכרתם. במצב קריטי זה הוציאו מהמים וניסו לחממם באמצעים שונים. הניסויים, בלי אמצעים לשיכוך כאבים, נערכו בכ- 300 בני אדם, ועלו בחייהם של 80-90 מהם.

קורבנות הניסוי בחשיפה לקור יבש, שנערך בחודשים ינואר-פברואר, הוצאו ערומים לחצר המושלגת של בלוק הניסויים, והוחזקו בה 9-14 שעות מ- 6 בערב עד 9 בבוקר שלמחרת, בקור של 6°C -. הקורבנות זעקו נוראות, אך לא ניתנו להם כל תרופות לשיכוך הכאבים. הניסוי נערך בכמה עשרות בני אדם. מפאת הזעקות לא ניתן היה להמשיך ולבצעם במחנה דכאו, השוכן בקרבת יישובים מאוכלסים.

את הניסויים בקור ערכו פרופסור ארנסט הולצלונְר וד"ר א. פינקה מאוניברסיטת קיל (Kiel), שגוייסו לצורך זה לחיל האוויר, וד"ר זיגמונד רָשֶׁר מהס"ס. הם הגיעו לתוצאות שסיפקו אותם לאחר שערכו ניסויים בכ- 60 בני אדם. הניסוי השיג את מטרתו, היה בו הישג וחידוש מבחינת הטיפול בנפגעי קור, ואת מסקנותיו מיישמים עד היום.

מטרת הניסויים במי מלח היתה למצוא אמצעי בדוק להפיכת מי ים למי שתייה, כדי להגדיל את יכולת ההישרדות של צוותי אוויר וים הנאלצים לשהות כמה ימים בים.

הניסוי נערך ב- 44 בני אדם, בהם 41 צוענים. למעשה היתה מטרתו העיקרית לבדוק את יכולת ההישרדות של המתקיים על מי ים, או על מי ים ששופרו באמצעי כימי ששינה את טעמם בלבד אך לא הוציא מהם את המלחים (מי בְּרֵקָה – Berkatit – על שם ממציאם).

הניסויים נערכו בסדרות של חמישה-עשרה ימים ובהם השקו את הקורבנות ב- 500-1,000 סמ"ק מי ים או מי בְּרֵקָה ביממה. עורך הניסוי היה ד"ר וילהלם ביגְלֶבְק, יועץ של חיל האוויר. הניסוי הוכיח דבר שהיה למעשה ידוע, דהיינו, שאין הבדל בין מי ים ל"מי בְּרֵקָה" מבחינת היותם חומר הגורם התייבשות האדם.

ב. ניסויים למטרות רפוי. בתחום זה נעשו ניסויים בנושאים רבים יותר, ואותם ניתן לחלק לשלוש קטגוריות עיקריות: (1) ניסויים למטרות טיפול בפציעות מלחמה; (2) ניסויים למטרות טיפול בנפגעי לוחמה כימית; (3) ניסויים לבדיקת תרכיבי חיסון או טיפול תרופתי במחלות זיהומיות מגיפתיות.

(1) במסגרת הניסויים לבדיקת הטיפול בפציעות מלחמה נערך במחנה רֶוֹנְסְבְּרִיק ניסוי ב-75 אסירות מדיניות פולניות, במטרה לבחון את יעילותה של התרופה סולפניל אָמיד (Sulfanil Amid) במניעת זיהום ונְמֶק של הגפיים עקב פציעה.

הרופא האחראי לניסוי היה ד"ר קרל גֶבְהֶרט, רופאו האישי של הימלר, והכירורג הראשי של הס"ס והמשטרה. גבהרט טיפל בריֶנְהָרְד היֶדְרִיך אחרי ההתנקשות בו, וכשמת היידריך נרמז שלו היה מקבל סולפניל אָמיד בכמות מספקת אפשר היה אולי להצילו. הימלר דרש מגֶבְהֶרט להוכיח בניסויים, שסולפניל אָמיד אינו יכול לרפא נְמֶק שגורמים חיידקי 'גז גנגרנה', שממנו מת היידריך. מכיוון שהניסוי נערך במטרה להוכיח את אי יעילותו של הסולפניל אָמיד, נעשה מאמץ מיוחד לגרום לקורבנות הניסוי זיהומים קשים. לרופא הראשי של הס"ס, ד"ר גְרוֹוִיץ, נודע שלא היו מקרי מוות בניסוי, והוא דרש אפוא לגרום לקורבנות הניסוי זיהומים קשים יותר; בעקבות דרישתו הוחמרו הניסויים, גרמו זיהומים קשים יותר ובהם מתו חמש נשים כי לא קיבלו את הטיפול הכירורגי הדרוש, היות ותנאי הניסוי קבעו שישתמשו בסולפניל אָמיד בלבד. שאר הנשים סבלו תקופה ארוכה ונתרו נכות כל ימי חייהן.

הזיהום שגורם חיידקי 'גז גנגרנה' הוא זיהום שכיח בקרב פצועים בשדה הקרב, ולכן ניתן לראות בניסויים הללו מעשה לגיטימי מבחינת מטרתו, אך השיטות שבהן נערכו הניסויים משייכות אותם למעשים בעלי אופי פלילי.

במסגרת הניסויים למטרות טיפול בפציעות מלחמה נערכו גם ניסויים לריפוי שברי עצמות ולהשתלת עצמות, שרירים ועצבים. גם הניסויים הללו נערכו במחנה רֶוֹנְסְבְּרִיק. גם אותם ערך גֶבְהֶרט באסירות מדיניות פולניות. הניסויים נועדו לפתור את בעיות הטיפול בפציעות מלחמה קשות בגפיים העליונות והתחתונות. במהלך הניסויים שברו את עצמות רגליהן של אסירות צעירות ובריאות וניסו עליהן שיטות ריפוי שונות. במהלך הניסויים הללו גם הוציאו עצמות שלימות ורקמות אחרות, כדי להשתילן בחולים בבית החולים הוֹהֶנְלִיכְן (Hohenlychen) של הס"ס, וכן נקטעו מהקורבנות גפיים שלימות לצורכי השתלה באותו בית חולים. הקטיעות השלימות נערכו בחולות נפש. אחרי הניתוח הומתו הקורבנות. הניסוי על בחיי 11 מתוך 24 הקורבנות, והשאר נשארו נכות.

עוד ניסוי למטרות טיפול בפציעות מלחמה היה בפצעים מוגלתיים. מטרתו היתה בחינת יעילות הטיפול הביוכימי בפצעים מזוהמים. לצורך הניסוי גרמו לקורבנותיו פצעי זיהום על ידי הזרקת מוגלה לרקמות הרכות. הניסוי שנערך בבית החולים של דכאו ב-20 אסירים גרמנים וב-40 אסירים אנשי כנסייה בני לאומים שונים, עלה בחייהם של 19 בני אדם. באושוויץ נערכו ניסויי טיפול בכוויות מדרגה שנייה ושלישית. בבוכנוולד נערך ניסוי לקביעת הטיפול בכוויות מֶזְרְחָן שגורמות פצצות תבערה.

ניסוי אחר לטיפול בפציעות מלחמה נערך בחומר הגורם קרישה. את הניסוי ערך ד"ר זיגמונד רְפֶּשֶׁר במחנה דכאו. מטרת הניסוי היתה לבדוק את יעילותו של פוליגל 10 (Polygal 10)

הנלקח דרך הפה לבלימת דימומים מחמת פציעות וניתוחים. לצורך הניסוי ירה ד"ר רשר בארבעה בני אדם בחלקי גוף המועדים לדימום רב. לפני שנורו נטלו הקורבנות בפיותיהם כמות מסויימת של פוליגל. הם מתו כמה דקות אחרי שנורו.

ניסוי קיצוני זה נערך במקום בדיקת דם פשוטה המקובלת בבתי חולים למדידת זמן דימום וזמן קרישה, והיכולה לקבוע את יעילותה של התרופה לקרישת דם.

(2) הניסויים למטרות טיפול בנפגעי לוחמה כימית נערכו ביוזמתו של הצבא כל ימי המלחמה. במרס 1944 פקד היטלר על קרל ברנט לקדם את המחקר הרפואי בתחום הלוחמה הכימית, וכך התקשרו כל המחקרים בתחום זה עם התכנית הכללית של הרייך למחקר בלוחמה בגז.

מ-1939 נערכו במחנה זקסנהאוזן ניסויים בגז חרדל בידי ד"ר זונטג וד"ר באומקוטור. באותו זמן ערך ד"ר הירט במחנה נצוילר ניסויים נרחבים בחרדל ב-220 בני אדם. 50 מהם מתו בניסויים. נוסף לניסויים ההם נערכו בנצוילר ניסויים בפוסגן (Phosgen), גז משניק הגורם מצוקה נשימתית, ובמנות גבוהות גורם מוות. את הניסויים ערך פרופ' ביקנברך, ביוזמתו של קרל ברנט, וקורבנותיהם היו 40 שבויי מלחמה רוסים. נבחנה בהם יעילותה של התרופה הקסמטילן טטרמין (Hexamethylen Tetramin) נגד הרעלת פוסגן. במחנה נוינגמה נערכו ניסויים ב-150 בני אדם במי שתייה שזוהמו בחומרי לוחמה כימית, לצורך מחקר למציאת אמצעים לטיהור מי שתייה. בתחום זה נערכו עוד ניסויים אך אין פרטים עליהם.

(3) במסגרת הניסויים לבדיקת חיסונים ותרופות נגד מחלות זיהומיות ומגיפתיות נערכו ניסויים בתרופות לקדחת הביצות, לצהבת זיהומית, לטיפוס ולעוד מחלות מגיפתיות.

את הניסוי בתרופה לקדחת הביצות ערכו גורמים אזרחיים. את הניסוי ערך ד"ר שילינג בתמיכת הממונה על כל שירותי הבריאות האזרחיים, ד"ר קונטי. הניסוי נערך בדכאו ב-1,200 בני אדם, רובם כמרים קתולים, והוא עלה בחייהם של 300-400 בני אדם. אך רק 30 מהם מתו כתוצאה ישירה של המחלה, ושאר המתים מתו מחמת מתן מנות גדולות מדי של תרופות.

צהבת זיהומית (Hepatitis Epidemical) היתה נפוצה בןפן ס"ס ובצבא. הניסוי נערך בזקסנהאוזן בידי ד"ר דומן. עוד ניסויים בתחום זה נערכו במחנות נצוילר ובוכנוולד. חלק מהניסויים תוכננו מתוך ידיעה ודאית מראש שקורבנותיהם ימותו, ולצורך זה דרך ד"ר גרוויץ מהימלר אסירים יהודים שנדונו למוות.

עם פלישת הגרמנים לברית המועצות ביוני 1941, הגיעה תפוצתה של מחלת הטיפוס בצבא לממדים נרחבים. מ-1941 עד לסיום המלחמה התנהלה במחנות בוכנוולד ונצוילר תוכנית רחבה של ניסויים בבני אדם לבדיקת יעילותן של זריקות חיסון שונות. הניסויים נערכו במאות בני אדם, ומאות מתו כתוצאה מהם.

הניסויים בטיפוס בבוכנוולד נערכו ביוזמת ראש המחלקה הרפואית של הוופן ס"ס ד"ר קרל גנצקן וראש המכון ההיגיני של הוופן ס"ס ד"ר יואכים מרוגוסקי. קבוצה אחת של קורבנות

חוסנה בתרכיבים השונים שהיו אז בשימוש בעולם, קבוצה שנייה, שנועדה להיות קבוצת בקרה, לא חוסנה כלל, והקבוצה השלישית הודבקה במחלה מיד בתחילת הניסוי כדי שתהיה מאגר של וירוסים חיים שבהם יודבקו אחר כך האחרים. בדרך כלל מועברת המחלה באמצעות כינים נושאי וירוס המחלה. בתחילת הניסויים ניסו את דרך ההדבקה הטבעית, ואחר כך הודבקו קורבנות הניסויים, המחוסנים ושאנים מחוסנים, על ידי הזרקת דם מאדם חולה הניסוי נערך ב- 729 בני אדם ועלה בחייהם של 154. מתוך 120 קורבנות הניסויים בקבוצה שהיתה מאגר חי לוירוסים חיים מתו 90.

בסוף 1943 החל פרופסור אויגן האגן מאוניברסיטת שטרסבורג (Strassburg), שהיה קצין בשירותי הרפואה של חיל האוויר, לערוך ניסויים משלו בנצ'ילר בבדיקת חיסון מטיפוס. לצורך ניסוייו דרש האגן 300 אסירים בריאים בגיל שירות צבאי, ובחר מתוכם 90. את ניסוייו ערך האגן בתרכיב חי שפיתח בעצמו. הוא הדביק בוירוסים חיים הן את קבוצת הבקרה הבלתי מחוסנת והן את קבוצת המחוסנים. הניסוי עלה בחייהם של 30 בני אדם.

נעשו עוד ניסויי טיפול וחיסון במחלות מידבקות ומגיפתיות שונות: ב- 485 בני אדם נערך ניסוי חיסון מקדחת צהובה, שהיתה נפוצה בצפון אפריקה, שבה לחמו כוחות של הגרמנים. נערכו ניסויים חיסון מאבעבועות שחורות, פְּרָה טיפוס A ו- B, כּוֹלֶרָה, דיפֶּטֶרִיָה ושפעת. בדכאו נעשו ניסויי חיסון משחפת ב- 114 נפש, ובנוינגֶמָה ב- 100 גברים וב- 20 ילדים. בנצ'ילר נערכו ניסויי חיסון ממחלות לא ידועות ב- 1,700 בני אדם.

ניסויי הריפוי המתוארים כאן נועדו בעיקרם לצורכי הצבא או רשויות הבריאות האזרחיות, והרשויות הללו הן שערכו אותם. אך נוסף להם נערכו עוד מחקרים רבים שלא נגעו לבעיות הבוערות של אותה עת, אלא היו בתחום ההתעניינות או ההתמחות של הרופא שיזם וערך אותם.

2. ניסויים שמטרותיהם נגדו את האתיקה הרפואית ולרוב נגדו שיטות עריכתם את

נורמות המחקר המקובלות. בתחום זה היו שני סוגי ניסויים:

- א. ניסויים שנועדו לבסס על ממצאים ביולוגיים ופיסיולוגיים את ההבחנות הערכיות של האידיאולוגיה הנאצית בין בני הגזע ה'ארי' לבני הגזעים האחרים;
- ב. ניסויים שנועדו לסייע בהגשמת מטרותיו המדיניות האידיאולוגיות של הרייך השלישי באמצעים רפואיים, דהיינו, לסייע בהכחדתם של היהודים.

א. ניסויים לביסוס האידיאולוגיה הנאצית. במסגרת זו נערכו שלושה ניסויים: (1) ניסויים בגמדים ובתאומים; (2) ניסויים סְרולוגיים; (3) מחקר בשלדי יהודים. (1) את הניסויים בגמדים ובתאומים ערך ד"ר יוזף מנגלה בעת שירותו באושוויץ. אין עדויות ראשוניות על הניסויים הללו פרט לעדותם של קומץ ניצולים ושל ד"ר מיקלוש ניסלי, רופא יהודי שעבד כפתולוג בפיקודו של מנגלה.

מנגלה ערך בקורבנותיו, תאומים וגמדים בני שנתיים ומעלה, בדיקות קליניות, בדיקות דם, צילומי רנטגן, מדידות אנתרופולוגיות ושרטוטים משוים בין זוגות תאומים. הוא גם הזריק להם חומרים שונים או טיפוף חומרים כימיים שונים לעיניהם, כנראה כדי לשנות את צבען. אחר כך רצח אותם במו ידיו בהזרקת כלורופורם (Chloroform) לליבם, כדי לערוך בדיקות פתולוגיות משוות באבריהם הפנימיים; כל זאת לפי עדותו של ד"ר ניסלי הפתולוג שעבד בפיקודו, כדי למצוא את הסיבה הגנטית ללידת תאומים, במטרה לאפשר תכנון הכפלת הילודה של הגזע ה'ארי'. הניסויים בתאומים נערכו ב-180 ילדים ומבוגרים.

מנגלה ערך ניסויים רבים גם בתחום מחלות זיהומיות (טיפוס ושחפת) במטרה לבדוק את עמידתם של בני גזעים שונים במחלות הללו. לצורך זה השתמש בתאומים צוענים. ניסוייו של מנגלה היו שילוב בין מחקר מדעי, שניתן לראותו כמחקר חשוב, ובין המטרות האידיאולוגיות הגזעניות של המשטר, אגב ניצול מוסדות מדינה, מוסדות מדעיים ומחנות הריכוז. מן המעט הידוע כיום הצטיינו מחקריו, להבדיל מהניסויים שתוארו עד כה, בכך שהמתת קורבנותיהם תוכננה כשלב מרכזי בניסוי עצמו.

(2) את הניסויים הפתולוגיים¹ ערכו פרופסור פישר ממכון קוך (Koch) ללוחמה במחלות מידבקות, וד"ר הורנק. מטרתם היתה להוכיח קיומם של הבדלים סרולוגיים בין הגזעים. הניסוי נערך בצוענים במחנה בזקסנהאוזן. כבר לפני כן ערכו הרופאים הללו ניסויים בתחום זה. ב-1938 ערך ד"ר פישר השוואה בין סרום של בני אדם לבנים ובין סרום של בני אדם שחורים, וב-1941 ערך ד"ר הורנק השוואות כאלו בשבויי מלחמה שחורים.

(3) את המחקר בשלדיהם של יהודים ערך פרופסור הירט באוניברסיטת שטרסבורג. הירט ביקש לערוך מחקר אנתרופולוגי בשלדיהם של קומיסרים יהודים בולשוויקים, כדי להוכיח את נחיתותם הגזעית על פי מבנה השלד שלהם. לצורך הניסוי נבחרו 115 יהודים בריאים, נרצחו בתא הגזים וגופותיהם נשלחו למחלקת האנטומיה של אוניברסיטת שטרסבורג, שבה ביקש פרופ' הירט להוכיח שהקומוניזם והיהדות טבועים במבנה השלד המעיד על נחיתות. שלושת הניסויים שהוצגו לעיל ביקשו לבסס את השקפת העולם הגזענית הנאצית על ממצאים ביולוגיים.

ב. ניסויים שנועדו לסייע בהגשמת האידיאולוגיה הנאצית. במסגרת זו נערכו ניסויים בעיקור המונים הניסויים למטרות רצח יחידים והמונים.

למן עלייתו של היטלר לשלטון היה העיקור אמצעי להגשמת מדיניות בריאות אידיאולוגית. כבר ב-1933² הופעלה בגרמניה תוכנית עיקור, ובמסגרתה עוקרו באמצעות ניתוח כל

¹ בדיקת סרום-דם לנוכחות נוגדנים.

² חוק העיקור - "החוק למניעת התרבותם של חולים במחלות של חולים במחלות תורשתיות" מן ה-14 ביולי 1933.

החולים במחלות תורשתיות, מפגרים, ואלכוהוליסטים, וזאת למען בריאותו הגזע ה'ארי'. תוכניות עיקור הופעלו גם בחלק מהארצות הכבושות.

הניסויים בעריכת עיקורי המונים החלו ב- 1942 לא כאמצעי להשלטתו של הגזע ה'ארי' בעולם העתיד, אלא כחלופה להשמדתם המיידית של יהודים ובני לאומים אחרים, שלפי האידיאולוגיה הנאצית לא היו ראויים לחיות מטעמים גזעניים. דרך זו מנעה התערבות בעניינים של יהודים למחצה (מיִשְׁלִינְגָה) ואפשרה לנצלם בעבודה. את הניסויים יזם הימלר, אך אפשר לומר שהוא נענה ליזמותיהם של כמה רופאים, שהיו מעוניינים בניסויים והציעו לו אותם כאמצעי ללוחמה טוטלית באויביה המוגדרים של גרמניה הנאצית.

באושוויץ עיקר ד"ר הורסט שוֹמֵן גברים, נשים וילדים, בקרני רנטגן. הקורבנות נחשפו לקרני רנטגן במנות גדולות ונגרמו להם כוויות קשות. אחר כך נכרתו אשכיהם של הגברים ונשלחו למכון בבֶרְסְלָאוֹ (Breslau) לבדיקה היסטופתולוגית³. הניסויים נערכו בעשרות בני אדם, ואולי במאות, בני עמים שונים. כעבור זמן קצר נשלחו רובם לתאי הגזים, היות שהכוויות לא איפשרו להם לעבוד. עיקור בקרני רנטגן נערך גם במחנה רֶנְסֶבְרִיק בנשים וילדים, בהם ילדי צוענים רבים. וִיקְטוֹר בֶּרֶק, יוזם הניסויים הללו, ביקש מהימלר לעקר בצורה זו שלושה מיליוני יהודים כשירים לעבודה מתוך עשרת המיליונים שהיו מיועדים לרציחה.

באותו הזמן ערך פרופסור קָרְל קְלָאוּבֶּרְג באושוויץ וברונסבריק ניסויי עיקור שמטרתם היתה עיקור המונים בהזרקה חד פעמית של חומר כימי לרחם.

הניסוי נערך באלפי נשים, רובן יהודיות, מיעוטן צועניות. קלאוברג ביקש לענות על שאלתו של הימלר, כמה זמן דרוש לעקר 1,000 נשים, ופרופ' קלאוברג שאף להגיע בניסוייו לשיטה יעילה, מהירה וזולה, שתאפשר עיקור המונים בצורה מושלמת. ואכן, כעבור זמן מה הודיע קלאוברג להימלר, שרופא אחד ועשרה אסיסטנטים יכולים לעקר בשיטתו מאות בני אדם – עד 1,000 ביום. לנשים הוזרק בבדיקה גניקולוגית שגרתית חומר כימי שהרס כליל את רירת הרחם ואת השחלות. בשלב שני נותחו כל הנשים, שחלותיהן נכרתו ונשלחו לברלין לבדיקת יעילות הטיפול.

ניסוייו של קלאוברג גרמו עיקור מוחלט ונזק שאינו ניתן לתיקון לרחם ולשחלות. קלאוברג עסק בעיקור הניתוחי של מפגרים וחולים במחלות תורשתיות שחוק 'ההורשה' חל עליהם. ב- 1933 תמך קלאוברג בעיקור ניתוחי בהתאם ל'חוק ההורשה', אך דרש שהעיקור יֵעָשֶׂה בצורה זהירה בידי רופא מומחה בלבד, כדי למנוע פגיעה מיותרת באברים פנימיים ובלוטות הורמונליות, ובכך לשמור ככל האפשר על תפקודו הפיסי והנפשי של המעוקר.

עם פרוץ המלחמה הופעלו תוכניות לעיקור ניתוחי בארצות הכבושות. התוכניות הללו כבר הופעלו על פי קריטריונים גזעניים ולא על פי הקריטריונים של בריאות וחולי שהופעלו בגרמניה. ב- 1942 הציעו להימלר רופאים ואישים פוליטיים שונים וביניהם פרופ' קלאוברג,

3 בדיקת רקמות.

לערוך ניסויי עיקור ולא ניתוחיים לצורך עיקור המונים במחנות הריכוז בצורה מהירה ויעילה. עיקור ההמונים אמור היה לענות בו זמנית הן על הצורך בניצול כוח האדם של אסירי המחנות למען צורכי המשק המלחמתי והן על המטרה הגזענית העיקרית של מדיניות הפנים הנאצית: השמדת כל יהודי אירופה במהירות עד הסוף.

משפט הרופאים. ב-25 באוקטובר 1946 נפתח בנירנברג 'משפט הרופאים', ובו עמדו לדין 23 רופאים וממלאי תפקידים בכירים בממסד הרפואי ובצבא. המשפט נערך בבית הדין האמריקני בנירנברג. 20 מתוך 23 הנאשמים היו רופאים, ו-19 מהם מילאו תפקיד בכיר בממסד המדיני או בצבא. 16 נמצאו אשמים על פי החוק הבין לאומי מספר 10 לענישת פושעי מלחמה ופושעים נגד השלום והאנושות, וחלקם הואשמו בעוד סעיפים של החוק. הם נמצאו אשמים בתכנון ניסויים בבני אדם בלי הסכמתם, בניהולם ובעריכתם, וזאת מתוך התאכזרות, גרימת עינויים קשים ורצח מתוכנן של חלק מקורבנותיהם בדם קר ומתוך מזדעות מלאה למעשיהם.

בית המשפט בנירנברג ראה בניסויים הרפואיים פשע ששירת את המטרות האידיאולוגיות של המשטר. הוא גם קבע, שלא היה כל הישג מדעי בניסויים הרבים שערכו הנאצים. ודאי שהדבר נכון לגבי חלק מהניסויים.

שבעה מהנאשמים נדונו למוות: קרל בֶּרְנֵט, רודולף בֶּרְנֵט (מזכירו של הימלר ומנהל משרד הפנים), קרל גֶּבְהֶרְט, יואכים מרוגוֹוֶסְקי, ויקטור בֶּרְק, וולפרם זיִנְוֶרס, וְלֶדְמֶר הוֹבֶן (קצין בֶּפֶן ס"ס ורופא ראשי בבוכנוולד). ב-2 ביוני 1948 הוצאו השבעה להורג. תשעה נאשמים נידונו לתקופות מאסר שונות. שבעה זוכו.

חלק מהאנשים שמילאו תפקידים מרכזיים בניסויים לא הועמדו למשפט, ואלה הם: אָרְנֶסְט גֶרְוִיץ (התאבד ב-1945), קרל קְלֶאוֹבֶּרְג, יוזף מְנֶגֶלֶה, הורסט שוֹמֶן וזיגמונד נֶשֶׁר.